

KIRIM SORUNUNUN ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETLERİN KURULMA VE SONA ERME ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Mesut ŞÖHRET*

ÖZET

Kırım sorunu uluslararası toplumun gündemini son dönemde meşgul eden en önemli olayların başında gelmektedir. Bu sorunun günümüz uluslararası sistemine etki eden siyasi, ekonomik, sosyal, jeopolitik ve tarihsel birçok sebebi ve sonucu bulunmaktadır. Bununla birlikte soruna uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında yine potansiyel olarak birçok yansımalarının olduğu görülmektedir. Öyle ki, Kasım 2013'te başlayan Ukrayna içindeki yerel nitelikli karışıklık ve çatışmalar bir anda Kırım yarımadasına sıçrayarak bu bölgenin Şubat 2014'ten itibaren bağlı olduğu ana-vatan Ukrayna kopmasına ve sonrasında Rusya Federasyonuna katılmasıyla sonuçlanmıştır. Ortada teknik olarak geçerli bir sebep veya problem yokken bağımsız bir devlete ait özerk bir bölgenin önce bağımsızlık ilan edip ardından da kendi kaderini tayin hakkını Rusya Federasyonu ile birleşmekten yana kullanması elbette uluslararası ilişkiler içinde yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışma genel itibarıyla Kırım Sorununu uluslararası hukukta var olan devletlerin kurulma şekilleri içinde kendi kaderini tayin (self-determinasyon), bölünme (secession), birleşme (unification or merger) ile devletlerin sona erme şekilleri içinde fesih (dissolution), ilhak (annexation) ve gönüllü emilme (voluntary absorption) yöntemleri kapsamında incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırım, Ukrayna, Kırım Sorunu, Devlet Oluşumu, Devletin Sona Erme Şekilleri, Uluslararası Hukuk,

ABSTRACT

The Crimean question has become top agenda issue of international community in recent time. There are many factor of this question that affects international system in terms of political, economical, social, geopolitical, historical aspects. With this regard, when we look at the Crimea question in the international law perspective there are also many reflections and potential affects to international system as a whole. In fact, the local qualified confusion and conflict in Ukraine starting at November 2013 suddenly has been leaping to Crimean peninsula and then it was resulted with breaking away from bounded Ukrainian motherland and later on unification with Russian Federation since February 2014. Without any reasonable reason in appearance break-up of

* Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, sohretmesut@yahoo.com

an autonomous region from Ukraine and then declaration of independence and furthermore unification with Russian Federation have been brought new discussion within international law. This study mainly aimed analyze the Crimea question in the context of state formation; self determination, secession, unification, and extinction of state formations; dissolution, annexation, voluntary absorption methods.

Keywords: Crimea, Ukraine, Crimean Dispute, State Formation, Types of Extinction of States, International Law

Karadeniz’de jeopolitik açıdan çok önemli bir konumda olan Kırım, tarih boyunca birçok devlet tarafından istila edilmiş ve çatışmalara sahne olmuştur. Ukrayna’dan başlayarak Karadeniz’e doğru uzanan ve Karadeniz’i Azak denizinden ayıran büyük bir yarımada konumunda olan bu bölge günümüzde bir siyasal sorun olarak son zamanlarda dünya gündeminde yeniden ön plana çıkmıştır. Kırım, Sovyetler Birliği döneminde, 19 Şubat 1954 tarihinde Ukrayna orijinli bir Musevi olan dönemin devlet başkanı Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna devletinin kuruluş yıldönümü bahane edilerek ve bir iyi niyet göstergesi olarak SSCB Yüksek Presidiumu tarafından Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine devredildi. Bu devir işlemi dönemin şartları dikkate alındığında Rusya Federasyonu açısından bir sorun teşkil etmediğini söylemek mümkündür. Çünkü teknik açıdan aynı ideolojiyi ve aynı amacı taşıyan ve aynı devlet mekanizması içinde yer alan iki Sosyalist Cumhuriyet arasında bir el değiştirme olarak görülmekteydi. Ancak SSCB’nin dağılmasının ardından yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte Kırım’ın Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında bir sorun olarak görülmeye başladığını söylemek mümkündür. Zira jeopolitik açıdan hayati bir konuma sahip olan bu yarımada üzerindeki haklarından vazgeçmeyen Rusya Federasyonu eline fırsat geçtikçe bu yarımadayı istediği gibi kullanmış ve bir türlü Ukrayna’ya bırakılmasını hazmedememiştir.

Bununla birlikte son dönemde Kırım Sorunu’nun ortaya çıkmasında belki de en büyük nedenin Soğuk Savaşın ardından bağımsızlığını kazanan Ukrayna’da yaşanan iç karışıklıklar ve siyasi gelişmelerin olduğunu söylemek mümkündür. Zira Sovyetler Birliği’nin tarihe karışmasının ardından bağımsız bir devlet haline gelen Ukrayna’daki siyasal sistemin temel özelliği, son derece kırılğan bir yapıda olmasıdır. Bu kırılğanlık, siyasetin konsolide olmasını engelleyerek istikrarlı bir iç düzenin oluşmasına imkan vermemiştir. Sovyetlerin en gelişmiş sanayi bölgesi ve “buğday ambarı” olarak bilinen Ukrayna, bağımsızlık yıllarında söz konusu kırılğan siyasal sistemin kaosundan kendisini bir türlü kurtaramamış ve bu yapı ülke-içi politikada sürekli gelgitlere neden olmuştur. Öyle ki, 1990’lardan günümüze kadar hiçbir siyasi parti veya blok, ülkenin siyasi hayatına tam olarak hâkim olamamıştır. 1991–2014 yılları arasında yapılan yedi genel seçimde parlamentoda hiçbir parti, hükümeti kurmak için yeterli çoğunluğu sağlayamamış ve sürekli koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Bu kapsamda ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından geçen yaklaşık 24 yılda 20 hükümetin görev yapması, siyasi istikrarsızlığa çarpıcı bir örnek olmuştur. Böyle bir or-

tamda parlamentonun da sağlıklı çalışması her zaman sağlanamamış ve kürsüler uzun bir süre karşı gruplar tarafından işgal edilmiştir (İmanbeyli, 2014: 2). Yaklaşık 46 milyon nüfuslu ülkede Siyasal istikrarın bir türlü sağlanamaması, ülke ekonomisinin bir türlü sağlıklı bir gelişme kaydedememesi, ayrıca dış borç yükünün gittikçe artması, yönetime gelen hükümetler ile halk arasında gerilimi tırmandırmış ve ülkedeki politikacılara olan güveni azaltmıştır.

Kasım 2013'te yaşanan krizde ise Ukrayna'nın AB ile ortaklık anlaşmasını rafa kaldırmasının ardından 23 Kasım 2013'te muhalefet partilerinin liderliğinde Turuncu Devrim'in sembolü olan Bağımsızlık Meydanı'na çok yakın mesafedeki Avrupa Meydanı'nda o dönemin devlet başkanı Viktor Yanukoviç yönetimine karşı ilk gösteriler başlamıştır.

Bu süreçte ortaya çıkan krizi siyasi yollarla çözme kıvraklığını gösteremeyen Yanukoviç, giderek meşruiyetini yitirmiş; hükümeti istifaya zorlanmış, kendi partisi tarafından da terk edilmiştir. İlk başlarda yapılan sivil protestoların polis tarafından çok şiddetli bir şekilde bastırılması olayları tırmandırmış, göstericiler de artık Avromeydan olarak bilinen Bağımsızlık Meydanı'nda savunma hatları kurarak protestolarına devam etmişlerdir. Televizyonlardan tüm dünyanın neredeyse canlı yayında izlediği şiddet ve çatışmalar bir anda Ukrayna'yı dünya gündeminin ilk sıralarına taşımıştır.

Kış aylarında yaşanan ciddi protestolar neticesinde devlet başkanı Viktor Yanukoviç 21 Şubat 2014'te muhalefetle yaptığı anlaşmayı onaylamadan ertesi gün başkent Kiev'i terk ederek Rusya'ya kaçmıştır. Hemen ertesi günü 22 Şubat tarihinde Ukrayna Parlamentosu, Yanukoviç'i azlederken ana muhalefet partisi Batkişina (Anavatan) mensubu Aleksandr Turçinov'u da Meclis Başkanlığına seçerek kendisine Cumhurbaşkanlığına vekâlet etme yetkisi vermiştir. Daha sonra yine Batkişina'nın liderlerinden Arseniy Yatsenyuk'un başkanlığında karma bir hükümet oluşturulmuş ve bu hükümet 450 milletvekilinin 371'inin güvenoyunu alarak göreve başlamıştır.

Fakat yeni Ukrayna iktidarını meşru görmeyen Rusya Federasyonu, beklenmedik bir hamle ile Kırım'a özel kuvvetlerini çıkarmış ve Karadeniz'de çok stratejik öneme sahip olan yarımada'yı fiilen işgal etmiştir. Ayrıca Rusya devrimle gelen Ukrayna'nın son iktidarını yasa dışı olarak kabul etmiştir (Derman ve Ongarova, 2014: 22). Diğer taraftan 16 Mart 2014 referandumunu sonrasında Kırım Özerk Cumhuriyeti ile Sivastopol özel statülü şehirleri Ukrayna'dan ayrılmıştır. Adı geçen bölgeler Kırım Cumhuriyeti ile Sivastopol federal şehirleri adı altında Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır.¹

¹ Bunun yanında Ukrayna'nın doğu şehirlerinden biri olan Donetsk'te 7 Nisan 2014'te ayrılıkçı Donetsk Halk Cumhuriyetinin kurulduğu duyurulmuştur. Bunun yanında 28 Nisan 2014'te Lugansk Halk Cumhuriyeti'de Ukrayna'da özerk, egemen bir ayrılıkçı cumhuriyet olarak kuruldu. Her iki oluşumun kurucuları 24 Mayıs 2014'te konfederasyon antlaşması imzalamıştır. Her iki özerk bölge fiilen Ukrayna devletinin kontrolünde olmasa da hukuken Ukrayna'nın toprak parçasıdır.

Bu aşamadan sonra Kırım, Ukrayna'nın iç meselesi olmaktan çıkarak adeta bölgesel ve küresel bir soruna dönüşmüştür. Zira gelinen noktada Kırım Sorunu, sadece siyasal gelişmeler ve uluslararası ilişkiler açısından değil aynı zamanda uluslararası hukuk açısından da ele alınacak kadar önemli bir sorun olmuştur. Çünkü Kırım'ın 18 Mart 2014 tarihinde Rusya Federasyonuna bağlanması veya Rusya Federasyonu tarafından ortada hiçbir geçerli sebep yokken ilhak edilmesi açık bir şekilde uluslararası hukuk normlarının ve BM üyesi bağımsız bir devlet olan Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün ihlali anlamına gelmektedir. Bunun yanında Kırım özelinde öne sürülen kendi kaderini tayin hakkı ilkeleri ve bir bölge üzerindeki yönetim hakkının devri konularında büyük tartışmalara neden olmaktadır (Saluschev, 2014: 37-38). Bu nedenle Kırım'ın bugünü ve geleceği, uluslararası sistemin önümüzdeki yıllarda içine gireceği yeni yapılanmalar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle Kırım sorununun uluslararası hukuk içinde devletlerin kurulması ve sona ermesi kapsamında incelenmesi konunun anlaşılması bakımından büyük katkı sağlayacaktır.

Uluslararası Hukukta Devletlerin Kurulma ve Sona Erme Şekilleri Kapsamında Kırım'ın Rusya Federasyonuna Katılması

Günümüz şartlarında devletlerin kurulması ve sona ermesi oldukça karmaşık bir durumdur. Genel hatlarıyla günümüzde bir devletin kurulması ve sona ermesini canlandırdığımızda aşağı yukarı şu şekilde bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Öncelikle bir grup insanın bir devlet kuracaklarını düşünelim. Bunu başarabilmek için bu insanların ilk olarak yapmaları gereken ve ihtiyaç duyacakları şeyleri sıralayacak olursak, karşımıza şu adımların çıktığını görürüz.

1) Bir kişi tek başına bir devlet kurmayacağına göre evvela devlet kurmak isteyen bir grup insanın bir araya gelmesi ve devlet kurmak istedikleri bölgede kendileri gibi düşünen veya benzer değerleri paylaştıkları insanları ikna ederek bu amaç doğrultusunda harekete geçirmeleri ve bir amaca yönlendirmeleri gerekir.

2) Belli bir sayıya ulaşan bu insanların ikinci aşamada ihtiyaç duyacakları şey elbette bir toprak parçasıdır. Çünkü insanların bir siyasal otorite (devlet) kurabilmeleri ancak belirli ülke üzerinde kontrol sağlamaları ile mümkündür. Bu nedenle belirli bir toprak parçasına sahip olmadan bir devletten bahsetmek mümkün olmamaktadır. Fakat günümüzde dünyadaki tüm topraklar şu veya bu şekilde bir devletin egemenliği (kontrolü) altında olduğundan bu insanlar kaçınılmaz olarak başka bir devletin egemenliği altındaki toprak parçasında kendi kontrollerini sağlamak zorundadırlar.

3) Yeni devlet kurmak isteyen bu insanların bu amaçlarını gerçekleştirmek için önlerine iki seçenek çıkacaktır. Buna göre ya barışçı yollardan yeni bir devlet kuracaklar ya da savaşarak yeni bir devlet kuracaklardır. Eğer hali hazırda söz konusu toprak parçası üzerinde egemenliği devam eden devlete bu toprak parçası üzerindeki egemenlik haklarını devretmesini isterlerse ve bu devlette bunu kabul ederse yeni devlet barışçı yollardan

kurulmuş olur.² Fakat tarihsel süreç incelendiğinde bir toprak parçasını egemenliği altında tutan bir devletin egemenlik hakkını kolay kolay başka bir devlete ya da yeni devlet kurmak isteyen burada yaşayan bir topluluk olsa bile vermediği görülmektedir.³

4) Söz konusu toprak üzerinde egemen olan devlet egemenlik hakkını devretmek istemez ve genellikle de bunu yapmaz. Bu durumda yeni devlet kurmak isteyen insanların bu devletle savaşmaları gerekmektedir. Öncelikli olarak böyle bir egemenlik isteği açığa çıktığında o topraklara egemen olan devlet zaten yeni devlet kurmak isteyen bu insanları etkisiz hale getirmek için polis veya askerini göndererek bunları tutuklamak veya öldürmek isteyecektir. Bu durumda yeni devlet kurmak isteyen bu insanlar yakalanmamalı ve ölmemeli bilakis kendilerini etkisiz hale getirmek isteyen bu polis ve askerleri savaşarak etkisiz hale getirmelidirler. Fakat bu oldukça düşük bir ihtimaldir. Çünkü hali hazırda polis ve düzenli bir orduya sahip olan bir devlet kolay kolay yeni devlet kurmak isteyen bu insanlara yenilmediği görülmektedir. Birkaç istisnai örnek dışında (Eritre'nin ayrılmak istediği Etiyopya silahlı kuvvetlerini yenerek 1993'te bağımsız olması gibi).

Söz konusu bu aşamalar incelendiğinde Kırım özelinde de bazı benzer aşamaların olmasına karşılık bazı yönlerden de farklı bir seyir izlediği görülmektedir. Zira Ukrayna anayasasına göre kendi içinde özerk bir statüde olan Kırım, iç egemenlik bakımından esasında kendi kendini yönetebilen ve dış egemenlik bakımından Ukrayna'ya bağlı özerk bir bölge konumunda bulunmaktadır. Ancak bölgede yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu (yaklaşık % 60) Rus orijinli olduğundan bu insanlar kendi geleceklerini Rusya Federasyonu'na bağlanmakta görmüşler ve bunun sonucunda merkezi Ukrayna hükümetinden ayrılmak istediklerini beyan ederek ülkedeki siyasi krizden de istifa ederek ayrılmayı tercih etmişlerdir.

Fakat bu işlem genel itibarıyla bir çatışma yoluyla gerçekleşmemiş daha çok Rusya destekli bir güç kullanım tehdidi ile meydana gelmiştir. Bir başka deyişle Kırım'da bağımsızlık talebiyle bir araya gelen insan topluluğu (Rus çoğunluk) Rusya Federasyonu'nun askeri ve siyasi desteğini almak suretiyle ilk olarak Ukrayna'dan ayrılmış ve daha sonra da Rusya Federasyonu'na katılma kararı almıştır. Bu durumda birkaç küçük çaplı çatışma göz ardı edilirse Kırım bölgesi Rusya Federasyonuna bağlanırken veya Rusya tarafından ilhak edilirken neredeyse bir çatışma yaşanmadan ancak bir başka devletin başka bir devletin iç işlerine karışması ve güç kullanım tehdidi sonucu olmuştur denilebilir.

² Örneğin sömürge altındaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanarak devlet olmaları bu şekilde değerlendirilebilir. Ancak bu noktada şunu belirtmekte fayda vardır. Sömürgelerin bağımsızlık kazanmaları gönüllü olarak egemenlik devri değil daha çok kendi kaderini tayin hakkına dayanılarak kazanılmasına dayanmaktadır.

³ Tarihte gönüllü egemenlik devri gibi sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmalarının dışında birkaç istisnai durum olabilmektedir. Örneğin ABD'nin coğrafi olarak en büyük ve nüfus yoğunluğu olarak en az eyaleti olan Alaska Rusya İmparatorluğu'ndan 30 Mart 1867'de 7,2 milyon dolar karşılığında satın alınarak ABD'ye katılmıştır.

Devletlerin Kurulma Şekilleri

Yeryüzünde keşfedilmemiş bir toprak parçası neredeyse kalmadığından yeni bir devletin kurulması çoğunlukla mevcut bir devletin egemenliği altındaki bir toprak parçasının o devletten ayrılması sonucu gerçekleşmektedir. Bununla birlikte bir siyasal otoritenin devlet sayılabilmesi için genel olarak şu asgari unsurlara sahip olması gerekmektedir.

- 1) Nüfus
- 2) Ülke
- 3) Egemenlik
- 4) Başka hükümetlerle ilişki kurabilme kabiliyeti
- 5) Uluslararası Tanınma

Uluslararası hukuk bakımından yukarıdaki ilk 3 madde asgari unsurlar olup birlikte olma zorunluluğu kabul edilmektedir. Diğer 4.ve 5. madde ise tamamlayıcı niteliktedir (Gözler, 2011: 5-6).

Söz konusu unsurların ortaya çıkmasında objektif olarak belirlenmesinde esas itibariyle 1933 yılında Uruguay'ın başkenti Montevideo'da düzenlenen 7. Amerikan Devletleri Uluslararası Konferansı'nın büyük bir katkısının olduğunu söylemek mümkündür. Bu konferansta kabul edilen Devletlerin Hakları ve Yükümlülükleri başlıklı toplam 16 maddeden ve çekincelerin yer aldığı kısımdan oluşan antlaşma oldukça önemlidir.⁴ Her ne kadar Montevideo kriterleri 1933 yılından beri uluslararası hukukun bir parçası olsa da devlet teorisine ilişkin başka antlaşmalarda yapılmıştır. 19. yüzyılda devlet, sınırları içinde hakimiyet kuran bir siyasal yapı olarak düşünülürdü. Bu kavrama hukuki boyut kazandırma, kavramın teoride ve uygulamada etkinliğinin artmasını sağladığını söylemek mümkündür.

Uluslararası hukuka göre yeni devletlerin kurulması ve uluslararası siyasi sisteme katılması birçok yöntemle olmaktadır. Bu yöntemler içinde en çok görülenleri şunlardır:

- 1) Kendi kaderini tayin (self determinasyon): en popüler ve en yaygın olan yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle son dönemde kurulan yeni devletler çoğunlukla bu ilkeyi kullanarak bağımsızlıklarını elde etmektedirler.⁵
- 2) Bölünme
- 3) Birleşme

⁴ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897> (08.03 2016)

⁵ Örneğin 1945 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatı ilk kurulduğunda bu teşkilata üye olan 51 bağımsız devlet bulunmaktaydı. Ancak geçen yaklaşık 70 yıllık süre içinde teşkilata üye olan devlet sayısı Ağustos 2016 itibariyle 193'tür. Bkz. (Growth in United Nations membership, 1945-present, 2016) Bu durum esasında uluslararası sisteme katılan yeni egemen devletlerin sayısının zaman içinde 4 katlık bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle uluslararası sistem içinde yeni egemen devletlerin kurulduğunu ve bu kurulan devletlerin büyük çoğunluğunun son 50-60 yıllık dönemde gerçekleştiğini göstermektedir.

Kırım özelinde devlet oluşumu incelendiğinde yukarıda yer alan devlet oluşum şekilleri içinde bu bölgenin yukarıda yer alan neredeyse tüm oluşum şekillerini içerdiğini görmek mümkündür.

Kendi Kaderini Tayin Yöntemi

Uluslararası hukukta yer alan “milletler” ya da “milliyetler prensibi” (principe des nationalites) olarak adlandırılan ilke günümüzde birçok devletin kurulmasına neden olan self-determinasyon ilkesine dayanak olmuştur. Özellikle 1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan bu ilke o dönemin büyük devletleri sayılan Osmanlı ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu ile Rus Çarlığı gibi çok milletli devletlerin parçalanmasına zemin hazırlamıştır. Bu prensibe göre millet vasfına sahip olacak derecede gelişmiş her insan topluluğu kendi bağımsız devletini kurma hakkına sahiptir (Pazarıcı, 1998: 8). Başka bir deyişle millet vasfına sahip olan ne kadar millet varsa bu milletlerin her biri kendi devletini kurmalıdır.

Self determinasyon kısaca, bir ülkede yaşayan kişilerin (halkın) kendi hükümetlerini (kendilerini yönetecek birimleri) özgürce seçebilmeleridir. Başka bir tanıma göre; bir halkın, idaresi altında yaşayacakları ya da yaşadıkları yönetim biçimini seçebilmeleridir. Bu ilke uluslararası alanda çok kullanılan bir terim olmasına rağmen içeriği konusunda özellikle devletlerin parçalanması korkusu nedeniyle, kesin bir uzlaşma bulunmamaktadır (Acer ve Kaya, 2010: 88). Bu nedenle uluslararası hukukta siyasal bir ilke olarak kalmış ve günümüze kadar hukuki bir bağlayıcılığı olmamıştır. Zaten teknik olarak tüm milletlerin devlet kurması modern dünya içinde pek mümkün olamamıştır. Zira her devletin içindeki farklı etnik kökene sahip toplulukların veya azınlıkların her birinin devlet kurması halinde dünyadaki devlet sayısı 1.000’lerle ifade edilecektir. Bununla birlikte milliyetler prensibinin geçmişte olduğu gibi günümüz uluslararası ilişkilerinde de bazı büyük devletlerin diğer devletlere müdahale etmelerini meşrulaştıran diplomatik bir araç olarak kullanıldığını söylememiz yanlış olmayacaktır.

Self-determinasyon ilkesine siyasi istikrarsızlığa ve isyan girişimlerine neden olacağı endişesiyle Milletler Cemiyeti’nin kuruluş antlaşmasında yer verilmemiştir. Ancak BM Şartının 55/1 hükmü self-determinasyon hakkını tanımaktadır (Charter of the United Nations, Article 55, 2016). Bununla beraber devletler hukukunda bu hak tartışmalıdır ve tartışılmaya devam edilmelidir. Öğretinin büyük bir bölümü bu hakkın her azınlık için değil kolonilerde ve işgal altındaki topraklarda yaşayan yerel halklar için tanınan bir hak olduğunda birleşmektedirler. Çünkü maddeyi devletlerin ulusal bütünlüklerinin ortadan kalkması şeklinde yorumlamak bizzat BM Şartının metni ve ruhu ile bağdaşmaz. Zaten öğretilerde bu yaklaşım destek bulmaktadır.

Diğer yandan çoğu zaman halkların kendi geleceğini belirleme hakkının dayanağı olarak görülen BM Şartının 55. maddesinin de bu konuda belirsiz ve amaca hizmetten uzak olduğu söylenebilir. Zira söz konusu madde dostane ilişkilerden söz edilmesi bir yana “istikrar” vurgusu yapılmaktadır. Bu durum da sömürge yönetimi altındaki halklar dışında kalan halkla-

rın yönetimi altında yaşadıkları devletten “ayrılma hakkına” sahip oldukları yorumunu güçleştirir. BM Şartını (M.55/I) birden çok etnik ulus bir arada barındıran devletlerden ayrılma hakkı verir tarzda yorumlamak maddenin amacına ters düşmektedir. Böyle olunca kendi geleceğini belirleme hakkı bağlamında ancak “moral” bir hak anlayışından söz edilebilir (Doğan, 2008: 172).

Sömürge olmayan bir devletten kendi geleceğini belirleme hakkı gerekçesiyle ayrılma talebi belli koşullar mevcut değilse devletler hukukuna aykırı olacaktır. Nitekim Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşı sırasında bağımsızlığını ilan ederek Finlandiya’dan ayrılmak isteyen çoğunluğu İsveç dili konuşan Aaland Adaları halkının ayrılma isteklerini bu manada bir devletler hukuku normu olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Aynı görüşün BM döneminde de sürdüğünü görmekteyiz. BM bağımsızlık elde eden Kongo’dan ayrılmak isteyen Katanga bölgesine ilişkin 1961 de ve 1967’de Nijerya’dan ayrılmak isteyen Biafra bölgelerine ilişkin kararlarda kendi geleceğini belirleme ilkesinin koloni yönetiminden çıkma hakkı tanıdığını ama bu bölgelerin kendi devletlerinden ayrılma hakkını içermediğini açık bir ifadeyle ortaya koymuştur. BM Örgütünü toprak bütünlüğü karşısında kendi geleceğini belirleme ilkesini tercih ettiği Bangladeş ve Eritre örnekleri bir yana bırakılacak olursa her zaman ülkelerin toprak bütünlüğünden yana tercihte bulunmuştur (Doğan, 2008: 174). Çünkü BM Güvenlik Konseyi toprak bütünlüğü ilkesi ışığında bu şekilde bağımsızlığını kazanan bir devletten ayrılma ve tek taraflı bağımsızlık ilanlarını uluslararası hukuka uygun görmemektedir. Başka bir deyişle BM Güvenlik Konseyi buna uygun olarak self determinasyonunun etnik gruplar tarafından ayrı ayrı, bağımsız olarak kullanılma iddiasının gündeme geleceği örneklerde toprak bütünlüğü ilkesini tercih etmektedir (Arsava, 2009: 195).

Günümüzde self determinasyon ağırlıklı olarak ülke sınırları içinde yaşayan farklı etnik gruplar tarafından iddia edilmektedir. BM Antlaşması’nın en yüce ilkesi olan devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi ile BM Antlaşması’nda yer alan bir ilke olarak self determinasyonunun bağdaştırılması yöntemi 1970 tarihli Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği başlığını taşıyan BM genel kurulu kararında öngörülmüştür. Bu karara göre self determinasyonunun toprak bütünlüğü korunarak “iç self determinasyon” olarak etnik gruplara genel iradeye katılma ve yine her etnik grubun kendi dini, etnik, kültürel özelliklerinin korunmasına yönelik yetkiler verilerek (olanağı verilerek) kullanılması mümkündür.

Diğer taraftan uluslararası hukuk açısından geleneksel olarak bir halkın kendi geleceğini belirleme hakkına sahip olduğu kabul edilse bile sözü edilen etnik unsurun bağımsızlık hakkı iddia ettiği bölgede çoğunluğu oluşturması ve ekonomik açıdan güçlü olması her zaman tek başına yeterli olmadığı görülebilmektedir. Örneğin İspanya’nın kuzeydoğusunda 1979 yılından beri özerk bölge statüsünde yer alan ve yaklaşık 7,5 milyonluk bir nüfusa sahip olan Katalonya bölgesi sahip olduğu nüfus potansiyeline ve ekonomik açıdan İspanya’nın en gelişmiş bölgelerinden biri olmasına rağmen

men self-determinasyon hakkı kullanılmamaktadır.⁶ Eğer Katalonya bölgesi ile Kırım bölgesi arasında bir karşılaştırma yapılacak olursa nüfus ve ekonomik gelişmişlik bakımından Katalonya bölgesinin Kırım'a göre daha fazla bağımsızlığı hak ettiği ortadadır.

Hukuk düzeni içerisinde bir hakkın varlığı ile bu hakkın kimin tarafından ve hangi şartlarda kullanılabilceği birbirinden ayrı şeylerdir. Şüphesiz self determinasyon hakkı ve bu hakkın referandum vasıtası ile kullanılması, uluslararası hukukta mevcut bir haktır. Ancak, bu hakkın kimlere tanındığı ve nasıl kullanılacağı da hukuken belirlenmiştir. Buna göre Yabancı yönetime tâbi toplumların yanı sıra günümüzde self determinasyon ağırlıklı olarak ülke sınırları içinde yaşayan farklı etnik gruplar tarafından iddia edilmektedir. BM Antlaşması'nın en temel ilkesi olan devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi ile BM Antlaşması'nda yer alan bir ilke olarak self determinasyonunun bağdaştırılması yöntemi 1970 tarihli devletler arasında dostça ilişkiler ve işbirliği başlığını taşıyan BM genel kurulu kararında öngörülmüştür. Bu karara göre self determinasyonunun toprak bütünlüğü korunarak "iç self determinasyon" olarak etnik gruplara genel iradeye katılma ve yine her etnik grubun kendi dini, etnik, kültürel özelliklerinin korunmasına yönelik yetkiler verilerek (olanağı verilerek) kullanılması mümkündür. Bu olanakların sağlanmaması özellikle ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, söz konusu etnik grubun varlığının tehlikeye girmesi, adil olmayan yönetim durumlarında nihai çare olarak (ultima ratio) "iç self determinasyonun" "dış self determinasyona" dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Bu durumlarda farklı etnik grupların bir arada yasama şansının kalmadığı, devletin işlevini kaybettiği varsayılarak bağımsızlık, başka bir devletle birleşme veya başka bir devlete katılarak self determinasyon'u kullanabilmesi söz konusu olabilmektedir (Arsava, 2009: 195-196).

Kırım özelinde kendi kaderini tayin hakkı incelendiğinde bölgede yaşayan insanların bu hakka sahip olup olmadıkları veya bu hakkın meşru yöntemlerle kullanılıp kullanılmadığı sorusuna cevap vermek gereklidir. Buna göre uluslararası hukuka göre 1954'ten beri Ukrayna'ya bağlı bir bölge olan Kırım'ın Rusya'ya katılması Kırım halkının katıldığı bir referandum yolu ile yapıldığından, bu ilhakin yasal olduğuna dair bir algı oluşturmak kolay gözükmemektedir. Çünkü sonuçta referandum temelinde Rusya Federasyonu'na katılım iradesinin yasal, hukuka ve özellikle de uluslararası hukukun ilgili prensiplerine uygun bir katılım olduğu kolaylıkla iddia edilebilmek hem Rusya hem de Kırım tarafından mümkündür.

Ancak referandum, bu katılım sürecinin yasal olmasını sağlamak için hukuken makul ya da yeterli bir neden değildir. Çünkü uluslararası hukukçular arasında ve İkinci Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan gelişmelerle tartışmasız bir şekilde yerleşmiş ve oldukça yakın bir geçmişte, 2010 yılında,

⁶ İspanya'yı oluşturan 17 özerk yönetimden biri olan Katalonya, ülkenin en zengin bölgelerinden biri. İspanya'daki üretimin % 19'unun yapıldığı Katalonya'da kişi başına düşen milli gelir de ülke ortalamasının % 20 üzerinde: \$ 26.550 Yaklaşık 7,5 milyon Katalan, 32 bin km²'lik bir alanda yaşıyor. Bkz. (İspanya Çatırıyor, 2006)

Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'ya ilişkin aldığı kararda da ima edilen bir husus olmuştur (Acer, 2014). Bununla birlikte Kırım halkı şüphesiz ki sömürge altındaki bir topluluk değildir. Ukrayna'ya bağlı, kendi içinde belirli bir özerkliği bulunan otonom bir cumhuriyettir. Ayrıca genel iradeye katılma ve temsil sorunu⁷ veya bu bölgede yaşayan insanlara karşı Ukrayna devleti ve hükümetleri tarafından uygulanan sistematik bir ayrımcılık politikası bulunmamaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukun ilgili kurallarına göre Kırım hakkının self determinasyon hakkının bulunduğunu söylemek hukuken mümkün değildir. Kırım için hukuken mevcut olmayan bu hakkın bir referandum vasıtası ile kullanılması da uluslararası hukuka uygun değildir.

Buna rağmen Kırım Parlamentosu (Verkhovna Rada)⁸ 27 Şubat 2014'te Kırım'ın kendi kaderini tayin etmesini öngören referandum yapılması yönünde bir karar almıştır. Bu şekilde Ukrayna'dan ayrılmak istediğini beyan etmiştir. Toplam 100 milletvekilinden oluşan Kırım Meclisinde oylamaya katılan 81 milletvekilinden 78 milletvekilinin oyuyla kabul edilen bu karar, neticesinde 16 Mart 2014'te referandum yapılması kararlaştırılmıştır. Her ne kadar Ukrayna Anayasasına göre aykırı olsa da Parlamento bu kararı almıştır. Bunu yapmasının nedeni teknik olarak 16 Mart 2014 tarihine alınan Kırım'ın bağımsızlığını ilan etmesi için yapılacak olan referandum öncesi atılması gereken bir zorunlu ve yasal bir adım olmasıdır. Bağımsızlık Bildirisi olarak anılan belgede, Kırım Parlamentosu şu ifadelere yer vermektedir:

"Otonom Kırım Cumhuriyet Parlamentosu ve Sivastopol Şehir Konseyi olarak 22 Temmuz 2010 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararında belirtildiği gibi Kosova'nın statüsünü teyit eden belgelerde ve diğer uluslararası belgeler ile Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak Parlamento'nun aldığı bir ülkenin tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi kararı uluslararası normları ve kuralları ihlal etmemektedir." (Özçelik, 2014)

16 Mart'ta düzenlenen Referandum ile Kırım halkına, "Rusya'ya bağlanmaya razı mısınız?" ve "1992 yılı Kırım Anayasası'nın yeniden yürürlüğe girmesi ve Kırım'ın Ukrayna'nın bir parçası olmasına razı mısınız?" soruları yöneltildi. Resmi Sonuçlara göre katılımın % 83,1 olduğu referandumda halkın % 96.77'si Rusya'ya bağlanmaya razı olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte Kırım Parlamentosu'nun tek taraflı bağımsızlık kararının bildirisinde BM Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova konusunda aldığı tavsiye kararı ile paralellik kurması oldukça ilginçtir.⁹

⁷ 450 üyeli Ukrayna meclisinde Kırım bölgesi 10 milletvekili ile temsil edilmektedir.

⁸ Kırım Parlamentosunun üye sayısı toplam 100 olup bu üyelerin yaklaşık yüzde 78'i yani 78 parlamento üyesi ayrılıkçı düşüncelere sahip olan ve Rusya yanlısı Bölgeler Partisi bağlıdır. Bkz. (Özçelik, 2014).

⁹ Uluslararası Adalet Divanı, Kosova ile Sırbistan Cumhuriyeti arasındaki çatışma konusu olan Kosova Bölgesi hakkında, Divan tavsiye görüşünü 4'e karşı 10 olumlu oyla almıştır. Bu karara göre, Kosova'nın 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak aldığı bağımsızlık ilanı kararı genel uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmemektedir. Ayrıca bu bağımsızlık kararı, BM'nin 1244 sayılı Güvenlik Konseyi (GK) kararının da ihlali anlamına gelmemektedir. 1244 sayılı GK

Referandum ülkenin etnik azınlıkları olan Kırım Tatarlarının % 99'u tarafından boykot edilmiştir. Referandum'un ardından 85 milletvekili ile toplanan Kırım Parlamentosu Bağımsız Kırım Cumhuriyeti'ni ilan ettiğini açıkladı. Parlamento, yayımladığı bağımsızlık deklarasyonunda, Sivastopol'un özel statüye sahip olacağı bağımsız ve egemen Kırım devletini ilan ediyoruz" ifadesi kullanıldı. Kırım parlamentosu tarafından onaylanan belgede, "Kırım Cumhuriyeti, bağımsız bir devlet olarak tanınmak için Birleşmiş Milletler ve dünyadaki tüm ülkelere çağrıda bulunmaktadır" denilmiştir. Bağımsızlık ilanının ardından hiç vakit kaybetmeyen Kırım Parlamentosu 17 Mart 2014'te Rusya Federasyonuna katılmak için resmi başvuruda bulundu. Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin 18 Mart 2014 tarihinde yaptığı açıklamada, Kırım'ın yaptığı Rusya'ya bağlanma talebinin kabul edildiğini açıklamış, bu açıklamanın ardından da Rusya federal parlamentosu Kırım'ı Rusya toprağı yapan talebini 21 Mart 2014 tarihinde onaylamıştır (Kırım'ın sözde bağımsızlığı sadece 4 gün sürmüştür). Bu tarihte sözde bağımsızlığına son veren Kırım, Rusya devlet başkanı Putin'in yaptığı açıklama ile Kırım'ın ülkenin dokuzuncu federal bölgesi olarak Rusya Federasyonu içerisinde yer alacağını ifade edilmiştir.

Diğer taraftan self determinasyon hakkı bulunmasa dahi acaba, Kırım halkına kendi hukuki statüsünü bir referandum vasıtası ile ya da başka bir yöntem ile belirleme yetkisi kendi yasalarınca ya da Ukrayna yasalarınca verilmekte midir? Kırım, özerk bir cumhuriyet olarak kendi anayasası, kendi meclisi ve kendi yürütme organı bulunan bir yönetim birimidir. Ancak, Kırım Anayasası'nın 2. maddesi, açık bir ifade ile "Otonom Kırım Cumhuriyeti"nin, Meclisi'nin ve Bakanlar Kurulu'nun statüsü ve yetkilerinin yasal temeli Ukrayna Anayasası, Ukrayna yasaları ve Kırım Anayasasıdır" demektedir. Ayrıca, "Şayet Kırım Meclisi'nin ve Bakanlar Kurulu'nun kararları, Ukrayna Anayasası ile ya da Ukrayna yasaları ile çatışırsa, Ukrayna Anayasası ve yasaları üstündür" denmektedir (Acer, 2014).

Açıkça görüldüğü gibi Kırım, kendisine ne uluslararası hukuk ne de ulusal hukuk düzenleri tarafından verilmiş yani hukuken mevcut olmayan bir "hakkı" kullanarak referandum ve Rusya Federasyonu'na katılma kararı almıştır. Dolayısı ile ne referandum yapılması kararının ne de sonrasında aldığı Rusya Federasyonu'na katılma kararının yasal bir dayanağı bulunmadığını söylemek mümkündür. Nitekim Ukrayna Parlamentosu ve Ukrayna Anayasa Mahkemesi, Kırım Meclisi'nin aldığı kararın ve referandumun Anayasa'ya aykırı ve geçersiz olduğuna dair kararlar almışlardır. 27 Mart 2014 tarihinde BM Genel Kurulu da, 100 olumlu, 58 çekimser ve 11 karşı oyla Kırım'da yapılan referandumun geçersiz olduğuna ilişkin bir karar almıştır (UN General Assembly Resolution - GA / 11493, 2014).

Esas itibariyle Kırım'ın bu tür bir referandum kararı ile bağımsızlık veya bir başka devlete katılma yolunun açılmasının, neredeyse her bir devlet-

kararı Kosova'nın son statüsü hakkında bir tanımlama içermediği için Kosova Parlamentosu'nun aldığı bu karar uluslararası normlara UAD tarafından uygun bulunmuştur. Bkz. (Özçelik, 2014).

lerin siyasal ve ülkesel bütünlüğünü tehdit edecek bir örnek oluşturduğu görülmektedir. Bu durum gelecek dönemde birçok devletin bölünmesine veya parçalanmasına siyasal ve hukuki bir dayanak oluşturacak potansiyele sahiptir.

Bölünme

Bölünme teknik olarak mevcut bir devletin kendi içinde birden fazla devlete ayrılmasıdır. Bölünen devletin hukukî kişiliği sona ererken yeni kurulan devlet veya devletlerin hukuki kişilikleri “kritik tarihten”¹⁰ itibaren başlamış kabul edilir. Bölünme yoluyla mevcut bir devletin bünyesinden yeni devletlerin doğması esas itibarıyla zaman içinde bölünen devlet tarafından şu veya bu şekilde egemenlik hakları elinden alınmış devletler veya milletler olabileceği gibi kendi istekleri ile bir federasyon veya konfederasyon kuran devletlerde daha sonradan kurdukları bu devletin hukuki kişiliğini sona erdirerek ayrı bağımsız devlet formuna dönüşebilmektedirler. Örneğin SSCB 1917 Bolşevik İhtilali ile kurulduktan sonra kendi yakın çevresindeki Letonya, Litvanya, Estonya, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan gibi devletleri zaman içinde bir bakıma zorla bünyesine katarak Sosyalist bir federasyon kurmuştur. Söz konusu bu devletler yaklaşık 70 yıl SSCB bünyesinde federal sistem içinde varlıklarını devam ettirmiş ancak 1991’de SSCB’nin dağılması ile tekrar bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

Bölünme yoluyla devlet oluşumuna bir başka örnek olarak Çekoslovakya verilebilir. Söz konusu devlet Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun 1. Dünya Savaşı’nda yenilmesinden sonra bugünkü Çek Cumhuriyeti ve Slovakya topraklarında tek meclisli federal yapıda kurulmuştur. Devlet 2. Dünya Savaşı sonrasında 1945–1990 arası dönemde SSCB’ye katılmış, SSCB dağılınca, 1 Ocak 1993’te Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrılmıştır. Bu tarihten sonra Çekoslovakya’nın tüm hakları ve halefiyeti Çek Cumhuriyeti’ne geçmiştir. Çekoslovakya’nın yaşadığı bölünme; dünyada hiçbir sorun yaşanmadan ve tek bir kurşun atılmadan ortaya çıkan tek hükümlerlik bölünmesidir. Bu modele Çekoslovakya tipi bölünme modeli denmektedir (Bayar, 2009: 232).

Bununla birlikte bölünme yoluyla devlet kurulmasının şiddet kullanılarak gerçekleştirildiği örneklerde bulunmaktadır. Örneğin Bangladeş devletin kurulması hem bir iç savaş hem de Pakistan ile Hindistan’ın kendi aralarında savaşmaları sonucunda gerçekleşmiştir. Bunun yanında devletler bazı durumlarda birlik kurup sonra bu birliği kısa sürede feshedebilmektedirler. Örneğin Senegal ile Mali arasındaki federe devlet birliği kısa süren bu birlikteliklerden biridir. Kısa süren bu bölünmelere bir başka örnek olarak Singapur ve Malezya arasındaki birlik gösterilebilir. Buna göre 2.

¹⁰ Kritik tarih: Belirli bir ülke üzerinde egemenliğin kesin olarak kurulduğu tarihtir. Yeni bir devletin kurulmasında ve devletlerin halefiyeti meselesinde, devletlerin hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi için, mevcut bir devletin ne zaman sora erdiği ve yerine geçen devlet veya devletlerin hangi tarihte kurulduğunun zaman itibarıyla tam olarak tespiti zorunlu bir durumdur. Bu tarihe uluslararası hukukta “kritik tarih” denir. Bkz. (Crawford, 2006: 651–666)

Dünya Savaşı sırasında, 1942-1945 yılları arasında Singapur, Japon İmparatorluğu tarafından işgal edilmesine rağmen Savaş sona erdiğinde Singapur kendi öz yönetimini alana kadar İngiliz kontrolü altına girmiştir. Bağımsızlığını 1963 yılında kazandıktan sonra Malezya ile birleşmiştir. Ancak, sosyal huzursuzluk ve iktidardaki Singapur Halk Hareketi Partisi ve Malezya İttifak Partisi arasındaki anlaşmazlıkları, Malezya ile Singapur'un ayrılığı sonuçlandı. Singapur, 9 Ağustos 1965 tarihinde bağımsız bir cumhuriyet olmuştur. Bu tarihten sonra uluslararası arenada hem Malezya hem de Singapur varlıklarını bağımsız devletler olarak sürdürmektedirler.

Tarihsel süreçte bölünme yoluyla devlet kurulmasıyla yollarına ayrı bağımsız devletler olarak devam eden oluşumlar olduğu gibi ayrılma işlemi başarısız olmuş ya da bölünememiş oluşumlarda olmuştur. Örneğin Kanada'dan ayrılmak isteyen Fransız orijinli etnik grupların çoğunlukta olduğu Quebec eyaleti Kanada'da 1867'de kurulan federal sistemin kurucu bir eyaleti olmasına rağmen 1968, 1980, 1995 yıllarında referanduma giderek kurucusu olduğu bu federal devlet sisteminden ayrılmak istemiştir. Kanada Anayasası'nda, ülkeyi oluşturan eyaletlerin kendi istekleri ile ayrılmalarına ilişkin herhangi bir husus bulunmadığından Quebec eyaletinin statüsünün durumu tartışmalı bir hale dönüşmüştür. Bu durumda Quebec eyaletinin ayrılma işlemi mevcut şartlarda ya Kanada Anayasasının değiştirilmesi ya da Quebec dışındaki 10 eyalet ve 3 özel statülü bölgenin rıza göstermesi ile mümkün olabilmektedir. Çünkü Kanada anayasası, federasyonu oluşturan eyaletlere ne tek taraflı ayrılma izni tanımıştır ne de ayrılmanın koşullarını tartışan herhangi bir madde içermektedir (Kalaycı, 2008: 158-159).

Bölünme yoluyla devlet kurulmasında uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler bakımından yaşanabilecek en büyük sorun aslında bölünen devlet ile ortaya yeni çıkan devlet veya devletler arasında yaşanabilecek halefiyet, selefiyet sorunudur. Uluslararası hukuka göre hukuki kişiliği sona eren devlet "selef devlet", onun yerine geçen devlet ise "halef devlet" olarak isimlendirilir. Hukuki kişiliği sona eren büyük bir devletten sayıca daha fazla yeni devlet oluşmaktadır. Bu durumda yeni kurulan devletlerden biri, parçalanmış devletin asıl halefi olur. Bu asıl halef ile önceki büyük devlet arasında devamlılık ilişkisi vardır. Bu iki devletin aynı devlet olduğu kabul edilir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu 1. Dünya Savaşı sonucunda parçalanmış, yerine pek çok devlet kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğunun asıl halefi olduğu, Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında devamlılık ilişkisi olduğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin aynı devletler olduğu kabul edilmektedir. Keza 1991 yılında SSCB parçalanmış yerine 15 ayrı bağımsız devlet kurulmuştur. Ancak bu devletlerden biri olan Rusya Federasyonu'nun SSCB'nin asıl halefi olduğu kabul edilmiştir. Bu halefiyet sonucuna göre BM Güvenlik Konseyinde SSCB'nin daimi üyeliği, Rusya'ya geçmiştir. Böylece Rusya Federasyonu'nun SSCB'nin hukuken devamı olduğu kabul edilmiştir.

Bölünme konusunu Kırım Sorunu kapsamında ele aldığımızda çok ilginç noktaların olduğu göze çarpmaktadır. Öncelikle Kırım 1954 yılında

Ukrayna devletine devredildikten sonra bu bölge üzerindeki egemenlik hakları ve bölgenin mülkiyeti uluslararası hukuk açısından Ukrayna devletine geçmiştir. 1991 yılında SSCB'nin dağılmaya başlaması ile Ukrayna'da bağımsızlık için bir referandum yapıldığında Ukrayna'nın genelinde % 90 çoğunluk bağımsızlık yönünde oy kullanırken bu referandumda Kırım da %54 ile Ukrayna'nın SSCB'den bağımsızlığı yönünde olumlu oy kullanmıştır. Bu referandumun sonrasında Kırım Meclisi (Verkhovna Rada), 26 Şubat 1992 tarihinde Ukrayna Kırım Özerk Cumhuriyeti adının "Kırım Cumhuriyeti" olarak değiştirildiğine ilişkin bir karar almış ve 5 Mayıs 1992 tarihinde öz yönetim ilan edip 6 Mayıs 1992'de Kırım Anayasası'nı kabul etmiştir. Bir tür bağımsız Kırım Cumhuriyeti anlamına gelen bu gelişmeler sonunda, 13 Mayıs 1992'de Ukrayna Parlamentosu, Kırım'ın bağımsızlık kararının geçersiz olduğuna dair bir karar almıştır. Haziran 1992'de Ukrayna ve Kırım uzlaşmaya varmıştır. Buna göre Kırım, Ukrayna içerisinde bir "Otonom Cumhuriyet" olarak kalmıştır. 19 Mayıs 1992 tarihinde Kırım Meclisi Ukrayna'nın bir parçası olduğunu ve öz yönetimin kaldırıldığını ilan etmiştir. Diğer taraftan Ukrayna'nın bağımsızlığı ve Kırım dahil toprak bütünlüğü 5 Aralık 1994 tarihinde imzalanan Budapeşte Memorandumunda¹¹ Ukrayna'nın elinde bulunan SSCB dönemine ait nükleer silahların Rusya Federasyonu'na devredilmesine karşılık ABD, İngiltere Rusya Federasyonu tarafından da tanınarak garanti altına alınmıştır (Budjeryn, 2014: 5-6).

Bu nedenle Kırım meclisinin Ukrayna Anayasa'sında yer almamasına rağmen bağımsızlık ilan etmek için referandum kararı alması ve referandum sonucunda bağımsızlık ilan ederek Ukrayna'nın sınırları içinde fiilen bir devlet olduğunu ilan etmesi uluslararası hukuka uygun bir eylem olarak görünmediğini söylemek mümkündür. Ayrıca Kırım meclisinin Ukrayna topraklarının bölünmesine sebep olduktan sonra Rusya ile birleşme kararı alması ve bunun için Rusya'ya katılmak için başvurması ve Rusya Federasyonu'nda bu başvuruyu kabul ederek Kırım'ı Federasyon sınırları içine alması öncelikle 1994 tarihli Budapeşte Memorandumu'nun ihlali anlamına gelmektedir. Bu nedenle uluslararası hukuk açısından Kırım'ın tek yanlı bölünme işlemi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin uluslararası hukuka aykırı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Demokratik bir toplumda halkın her kesimi zaten yönetimde bir şekilde temsil edilmekte olduğundan bu ülkelerdeki farklı etnik gruplara bağımsızlığını destekleme adı altında yardımda bulunulmasının devletler hukukuna aykırılık teşkil ettiği ortadadır. Ancak demokratik olmayan devletlerde özellikle bazı etnik, dinsel veya sosyal gruplar yönetimde temsil edilemediklerinde veya baskı görmeleri sonucu bu grupların isyan etmeleri uluslararası toplum tarafından normal görülebilmektedir. Diğer taraftan bağımsızlık ya da kendi geleceğini belirleme hakkı sömürge olmayan topluluklar

¹¹ Resmi adıyla The Budapest Memorandum on Security Assurances antlaşmasında Ukrayna "sınırlarının tanınması" karşılığında nükleer silahlarını elden çıkarmıştı. Ancak mutabakat, Ukrayna'nın savunulması için askeri bir müdahale garantisi getirmemektedir. Bkz. The Budapest Memorandum on Security Assurances, 1994.

açısında alındığında geleneksel olarak iç içe yaşayan halkların ayrılmasına destek olmak hukuksal olarak meşru olarak nitelenemez. Söz konusu bu yaklaşımın BM tarafından da kabul edilmediğini alınan kararlarda da görmek mümkündür. Örneğin BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 tarihinde Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği ile ilgili Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi başlıklı bildiriye bağımsızlık savaşının güç kullanma yasasını ihlal etmeyeceği ve haksız saldırı olarak nitelenemeyeceği belirtilmektedir. Ancak bu kararın somut bir durumu ifade etmek için alındığı gözden kaçırılmamalıdır (UN General Assembly Resolution, A/RES/2625- XXV, 1970).

Birleşme

Birden fazla bağımsız devletin bir araya gelerek yeni bir devlet kurmalarıdır. Bu durumda birleşen eski devletlerin uluslararası hukukî kişilikleri sona ererken yeni kurulan devletin hukuki kişiliği başlamış olur. Esas itibarıyla bu tarz yeni bir devlet oluşumu genellikle komşu devletler arasında görülmektedir. Buna göre devletler bazı durumlarda kendi ulusal çıkarları gereği başka devletlerle birleşerek kendi hukuki kişiliklerini sonlandırıp yeni bir devlet bünyesinde hukuki kişilik kazanabilirler. Örneğin 1961'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Tanganyika ile yine 1963'te İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Zanzibar devleti, Nisan 1964'te birleşerek Tanzania Birleşik Cumhuriyeti devletini kurmuşlar ve bu şekilde de Tanganyika ve Zanzibar'ın uluslararası kişilikleri sona ermiştir. Söz konusu devletlerin birleşmeleri sonucu günümüzde uluslararası sistemde Tanzania her iki devletin adına hukuki kişiliğe sahip olarak yer almaktadır.

Birleşme konusu her ne kadar birleşme arzusunda olan devletleri ilgilendiren bir durum olarak görülse de birleşme sonunda ortaya çıkacak olan yeni devlet yapısı bazı durumlarda diğer komşu devletlerin istemediği bir adım olarak görülebilmektedir. Konumuz açısından birleşme durumu incelendiğinde her ne kadar uluslararası hukuka göre uygun ve meşru olmasa da Ukrayna'ya bağlı olan Kırım bölgesi fiili olarak Rusya Federasyonu ile birleşmiş ve kendi sözde hukuki kişiliğini bu devlete devretmiş durumdadır. Esas itibarıyla bu fiili durum Rusya Federasyonu açısından bir olmasa da diğer bölge devletleri açısından ve özellikle Rus orijinli insanların fazla olduğu Kazakistan gibi devletler açısından ayrıca sorun oluşturmaktadır. Bu noktada Kafkasya bölgesinde yer alan diğer bölünmüş yerler özellikle Gürcistan'dan ayrılan Güney Osetya ve Moldovya'dan ayrılan Transdinyester bölgesinin gelecekte yine Rusya Federasyonu ile birleşme durumları bulunmaktadır. Elbette bu durum bölgede bulunan hassas dengelerin değişmesine neden olabilecek ve bölgeyi yeniden bir çatışma ortamına dönüştürebilecek potansiyele sahiptir.

Devletlerin Sona Erme Şekilleri

Bir devletin sona ermesi o devletin hukukî kişiliğinin ortadan kalkması demektir. Bir başka deyişle uluslararası hukuk bakımından bir devletin mevcudiyetinin hukuksal olarak ortadan kalkmasıdır. Esas itibarıyla bir devletin

varlığının sona ermesi için devletin asgari unsurları olarak ifade edilen millet, ülke ve egemenlik unsurlarından ikisinin veya üçünün birden ortadan kalkması durumunda devletin de otomatik olarak ortadan kalkacağını söylemek mümkündür.

Devletin insan unsurunun, yani milletin yok olması teorik olarak mümkündür. Devletin bütün vatandaşları bir doğal felaket, bir salgın hastalık veya bir nükleer savaş sonucunda ölürse, o devlet zaten fiilen ortadan kalkar. Ancak nüfusu büyük bir ülkenin örneğin (ABD, Almanya, Çin, Hindistan gibi) bütün vatandaşlarının ölmesi düşük bir ihtimaldir. Birkaç kişi hayatta kalsa bile diğer iki unsur varlığını sürdürüyorsa devletin varlığı devam eder. Kaldı ki böyle bir felaket yaşanması durumunda o devletin dışarıda yaşayan vatandaşları mutlaka vardır. Bu nedenle böyle bir durumda o devletin dışarıda yaşayan vatandaşları kendi ülkelerine gelerek devletlerinin varlığını devam ettirebilirler.

Diğer yandan devletin ülke unsurunun yok olması da ihtimal olarak düşünülebilir. Bir ada devletinin ülkesi, deprem veya suların yükselmesi gibi bir sebeple suların altında kalırsa, su altında kurulu bir devlet olamayacağına göre, bu devlet, diğer iki unsur devam ediyor olsa bile sona erer. Örneğin İngiltere devleti büyük bir ada üzerine kuruludur. Eğer bu ada deprem gibi bir sebeple yerle bir olup sulara gömülürse söz konusu ada denizinde varlığını sürdüremeyeceği için millet ve egemenlik unsuru devam etse bile devlet vasfını devam ettiremeyeceği için teorik olarak İngiltere ülkesi üzerindeki varlığı ortadan kalkacaktır. Zaten bir devlet ülkesinden bahsedilmek için o devlet ülkesinin mutlaka ve mutlaka bir kara parçasına sahip olması gerekmektedir. Ancak İngiltere'nin sahip olduğu diğer kara parçalarında örneğin Cebelitarık ve Falkland Adaları üzerindeki varlığı devam edecektir.

Bunun yanında bir başka durum da bir devletin bir savaş sonucunda devlet ülkesini kaybetmesidir. Şüphesiz, bir devlet bir savaş sonucunda ülkesinin tamamını veya bir kısmını bir başka devlete kaptırabilir. Böyle bir durumda da ülke kaybı olduğu düşünülebilirse de ortada ülkenin yok olması değil, o ülke üzerinde egemenliğin kaybedilmesinden başka bir şey yoktur. Söz konusu bu durum ile geçmişte olduğu gibi günümüzde de karşılaşmak mümkündür. Örneğin 2. Dünya Savaşı sırasında Almanya, Fransa'yı askeri yönden yenip tüm ülkeyi ele geçirdiğinde Fransa devleti millet unsuru hariç egemenlik ve ülke unsurlarını kaybetmişti. Ancak her ne kadar Fransa devletinin fiili varlığı ortadan kalksa da savaş şartları nedeniyle Fransa'nın müttefiki olduğu diğer devletler Fransa'nın legal personality (hukuki kişiliğini) tam olarak kaybetmediği ve bu durumun geçici olacağını düşündüklerinden Londra'da kurulan sürgündeki Fransız hükümetini muhatap almışlardır. Almanların, Fransa'yı işgali sırasında kurdukları Vichy Fransa'sı olarak adlandırılan kukla devlet uluslararası toplum tarafından muhatap alınmamıştır. Yaklaşık 4 yıl boyunca Fransa topraklarını sözde egemenliği altında tutan bu devlet herhangi bir anayasa yapmadan savaş sonrasında

otomatik olarak meşruiyetini yitirmiş ve bu devleti yöneten Fransızlar savaş sonrasında ya idam edilmişler ya da ömür boyu hapis cezası almışlardır.

Devletlerin sona erme şekilleri incelendiğinde genel olarak beşeri ve fiziki unsurların kaybolması ile sona erdiği ender olarak görülse de asıl sona erme veya devletin hukuki kişiliğinin ortadan kalkması çoğunlukla söz konusu bu iki unsur nedeniyle değil devletlerin egemenlik unsurunu kaybetmeleriyle olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile belirli bir insan topluluğu kendi devlet ülkesi üzerindeki egemenliğini kaybederse bu insan topluluğunun kurmuş olduğu devlet sona ermiş olmaktadır. Bu duruma uluslararası hukukta egemenliğin kaybı denir. Bir devletin egemenliğinin kaybı aynı zamanda devletin ölümü demektir. Bu yaklaşım dayanağını Roma Özel Hukuku'ndan almış ve özellikle 19. yüzyılda benimsenmiştir (Aladağ, 2008: 132).

Diğer taraftan devletler bazı durumlarda kendi ulusal çıkarları gereği ülkelerinin belirli bir kısmı üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçtikleri, egemenliği altındaki bazı bölgelerin bir kısmını başka devletlere devrettikleri görülmüştür. Örneğin Osmanlı devleti 1877-1878 yılları arasında Rusya Çarlığı ile giriştiği savaşta zor durumda kalınca İngiltere'nin desteğini almak adına Kıbrıs adasının idaresini mülkiyeti kendinde kalmak şartıyla İngiltere'ye bırakmıştır. 4 Haziran 1878'de imzalanan Kıbrıs Antlaşmasına göre İngiltere adayı işgal edecek ve Padişah adına idare edecekti. Giderlerden arta kalan gelirler yıllık olarak Osmanlı hazinesine ödenecek, Osmanlılar adanın adalet, din ve eğitim kurumlarını yönetmeyi sürdürecektirdi. İngiltere de Rusların Osmanlı topraklarına saldırması hâlinde Doğu Anadolu'yu savunmak üzere gerekli bütün yardımı yapmaya söz veriyordu (Günay, 2007: 117). Ancak bu tarihten sonra İngilizler Kıbrıs adasını bir daha Osmanlı devletine devretmemişler ve Lozan Antlaşması ile de Osmanlı devletin halefi olan Türkiye Cumhuriyeti devleti adanın İngiltere'ye geçmesini kabul etmiştir.

Buna paralel olarak bir devlet kendi ülkesinin bir bölümünü başka bir devlete geçici olarak kiraya verebilir. Örneğin İngiltere 1898 yılındaki antlaşma ile Çin'in güney kısmında yer alan Hong Kong adasını ve çevresini kiralayarak burayı 99 yıllığına yönetmiş ve burayı bir finans merkezi haline dönüştürmüştür. Günümüzde buna benzer ancak amaç yönünden farklı kiralama ve satış yöntemleri göze çarpmaktadır. Özellikle son yıllarda zengin devletler fakir devletlerin tarım arazilerini satın alarak ya da kiralayarak buralar üzerinde geçici olarak egemenlik elde etmektedirler. BM istatistiklerine göre 2007-2010 arası dönemde 30 milyon hektar (300.000 km² yani İtalya büyüklüğünde) tarım arazisi yabancı sermaye tarafından satın alındı veya kiralandı. Bu eğilim giderek yayılıyor. Dünya Tarım Örgütü (FAO) dünya yüzeyinde 2,7 milyar hektar tarım yapılabilir arazi olduğunu ama bunun sadece 1,5 milyarının ekildiğini söylüyor. Bu işlenmeyen arazi genellikle Güney yarımkürede (Güney Amerika, Afrika, Avustralya, Güneydoğu Asya) ve % 80'i kalkınmakta olan ülkelerde yer almaktadır. Artan nüfusunu beslemekte zorlanan bu ülkeler, tarım arazilerine yapılan bu ya-

bancı yatırımları ülke tarımını geliştirmek ve teknoloji transferi yapmak için bir fırsat olarak görüyorlar. Örneğin Petrol zengini Suudi Arabistan, başka ülkelerin arazilerini satın alarak veya kiralayarak gıda ve tarım üretimi yapmak istediğini saklamıyor. Yılda 1 milyon ton pirinç ithal etmek zorunda olan ülke, hükümetin, İslam Kalkınma Bankası'nın ve Suudi işadamlarının sermaye koyduğu FORAS International adlı bir yatırım fonu kurdu. Fon, uzun vadede 700.000 hektar arazi ekerek yılda 7 milyon ton pirinç elde etmeyi planlıyor (Sarpkaya, 2010). Aslında benzer bir kiralama yöntemi Ukrayna devleti içinde de bulunmaktadır. Buna göre Ukrayna tarım topraklarının %5'lik bir kısmı (Miktar olarak Ermenistan ve Belçika'dan daha büyük bir toprak parçasına denk gelmektedir) Çin'e kiralanmış durumdadır (Uygun, 2014).

Söz konusu bu durum arazisini kiralayan veya kiraya veren devlet açısından egemenliğin kazanımı veya kaybı anlamına gelmemekle birlikte araziyi kiraya veren veya kiralayan devlet içinse o ülke toprakları içinde tam anlamıyla bir ülke veya egemenlik kazanımı anlamına gelmemektedir. Çünkü arazinin yer aldığı devlet ülkesinde kural koyma ve bunu uygulama hakkı yine bu ülkede kalmaktadır. Yani araziyi kiralayan veya satın alan devlet bu topraklar üzerinde fiili olarak kontrolü kaybetmemekte ve diğer devletlerde bu devletin kurallarına göre işlem yapabilmektedirler. Bir başka deyişle toprakların mülkiyeti kiraya veren devlete aitken kullanım hakkı ise kiralayan devlete ait olmaktadır.

Devletin egemenlik unsurunu kaybetmesi ile gerek devletin egemen olduğu ülke sınırlar üzerinde gerekse ülke üzerinde yaşayan millet üzerinde hiçbir otoritesinin kalmadığı anlamına gelir. Zaten böyle bir durumda devletin kural koyması ve bu kuralları uygulatacak gücü ortadan kalkmış demektir. Örneğin 2008 yılında Gürcistan'la Rusya Federasyonu arasında yaşanan savaştan sonra uluslararası hukuka göre Gürcistan'ın kendi ülkesi içinde kabul edilen Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde fiili olarak egemenliğini kaybetmesi ile Gürcistan'ın söz konusu topraklar üzerinde egemenliğinin sona erdiğini söylemek mümkündür. Çünkü Rusya Federasyonu'nun fiili koruması altına giren bu bölgelerde Gürcistan'ın kanun koyması ve bu kanunları uygulatacak otoritesi kalmamıştır.

Esas itibarıyla yukarıdaki duruma benzer bir durum Kırım konusunda da geçerlidir. Buna göre Ukrayna'ya bağlı özerk bir bölge olan Kırım üzerinde hali hazırda Ukrayna'da devletin fiili otoritesi Mart 2014 itibarıyla ortadan kalkmış ve ardından bu bölge üzerindeki fiili otorite ve egemenlik tasarrufu Rusya Federasyonu'na geçmiştir. Zaten bundan sonraki süreçte Rusya Federasyonu kendi egemenliğini pekiştirmek adına bölgenin idari, hukuki, ekonomik, sosyo-kültürel yapısını değiştirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kamu otoritesini tesis etmek adına bölgenin güvenliğinin sağlanması için askeri üsleri kontrol altına almış, bürokratik işlemlerin yürütülmesi için personel atamış, bölgede yaşayan insanlara Rusya Federasyonu pasaportları vermiş ve para birimini değiştirmiştir. Ayrıca kamu binaları ve bütün alanlardaki Ukrayna Devleti'ne ait bayrak ve devlet armaları hızla

kaldırılmaya başlanarak, Kırım Parlamentosu'nun adı da Kırım Cumhuriyeti Devlet Konseyi olarak değiştirilmiştir. Tüm bu gelişmeler bir bakıma bölge üzerinde Ukrayna egemenliğinin ortadan kalktığı yerine Rusya Federasyonunun egemenliğini tesis edildiğini göstermektedir (Kırım'da Ukrayna İzleri Siliniyor, 2014). Bu noktadan hareketle bugün için Kırım üzerinde hukuksuz bir şekilde gerçekleşmiş olmakla birlikte Ukrayna'nın egemenliğini yitirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Ukrayna devleti adına bu anlamda ortaya çıkan bir başka egemenlik kaybı sorunu da ülkenin doğusunda Rusların çoğunlukta olduğu bölgelerde Luhansk Halk Cumhuriyetinin yürüttüğü bağımsızlık yanlısı silahlı çatışmalardır. Zira Ukrayna silahlı kuvvetleri hali hazırda bu bölgedeki ayaklanmayı sonlandırabilmiş değildir. Bu nedenle bu bölge üzerinde geçici de olsa fiili otoritesini tesis edememiştir.

Egemenliğin kaybı konusunda diğer bir hususta hiçbir devletin, ülkesinin bütünü üzerinde egemenlik hakkından vazgeçmeyi kabul etmeyeceğidir; zira bu durum o devletin bütünüyle sona ermesi demektir. Bu nedenle bir devletin sona ermesi, yani o devletin ülkesel egemenliğini bütünüyle kaybetmesi çoğunlukla kuvvet kullanımıyla, yani savaş yoluyla olur. Tarihte bir başka devlet tarafından askerî olarak işgal edilip hukukî varlığı sona ermiş pek çok devlet vardır. Egemenliğin kaybı yoluyla bir devletin sona ermesi ister barışçı yolla ister güç kullanma yoluyla olsun aşağıda yer alan şu hukukî şekillerde ortaya çıkmaktadır (Gözler, 2011: 15).

Fesih Yöntemiyle Devletin Sona Ermesi

Bir devletin varlığına ve hukuki kişiliğine bütünüyle son verilmesidir. Örneğin 1. Dünya Savaşı sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu feshedilerek yerine pek çok devlet kurulmuştur. Söz konusu devlet Avrupa'nın birçok ülkesinde hüküm süren Habsburg Hanedanı yönetmiştir. Avusturya ve Macaristan aslında içişlerinde bağımsız olan iki ayrı ülkeydiler. Fakat dışişleri açısından tek bir Habsburg İmparatoru tarafından yönetilmekteydiler. Savaş sonrasında 10 Eylül 1919 tarihinde imzalanan Saint-Germain Antlaşması ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hukuken ortadan kalkarak bu devletin egemenliği altındaki topraklardan Yugoslavya, Çekoslovakya ve Polonya ile Avusturya ve Macaristan olmak üzere 5 yeni devlet kurulmuştur.

Devletlerin feshedilmesi Çekoslovakya'da olduğu gibi nadirde olsa gönüllü olabileceği gibi, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde olduğu gibi gönülsüz ya da zorunlu olabilmektedir. Her iki durumda da bir devletin hukuki varlığı sona ererken başka bir devletin veya devletlerin hukuki varlıkları fesih tarihinden (kritik tarih) itibaren başlamaktadır. Devletlerin fesih işlemi bir bakıma bölünme yoluyla devlet kurulması ile yakından ilgilidir. Çünkü fesih işleminin sonucunda bir devlet tarih sahnesinden çekilirken bu yıkılan devletin yerine o devletin yerini alan yeni bir devlet kurulmaktadır. Buna göre Kırım özelinde incelendiğinde Ukrayna devleti bütünüyle ortadan kalkmamış sadece Kırım bölgesi kendisinden ayrılmıştır. Daha sonra gönüllü olarak kendisini feshederek Rusya Federasyonuna katılmıştır.

İlhak Yöntemiyle Devletin Sona Ermesi

Bir devletin başka bir devlet tarafından kendi topraklarına zorla katılmasına ilhak denilmektedir. İlhak, esas itibâriyle uluslararası hukukta kullanılan bir terim olup, bir devletin daha önce egemenliği altında bulunmayan bir bölgeyi/toprak parçasını ele geçirmesini, kazanmasını, topraklarına katmasını ifâde etmektedir. İlhak, bütün kullanma, hâriç tutma, ferağ, temlik ve kamu mülkiyeti haklarını ve diğer hakları ilhâkı yapan devlete kazandırır.

İlhak edilen bölgenin insanlarının sadâkatinin otomatik olarak ilhak eden devlet tarafından kazanıldığı varsayılır. İlhak edilen yerde var olan hukuk sistemi ve mahallî yönetim organizasyonu varlığını koruyabilir, ancak bunlar ilhak eden devletin çıkarlarıyla çatışmadığı sürece müsâade edilir. Bundan dolayı, ilhâkın hâmilikten veya askerî işgalden ayrı tutulması gerekir. Bunlar hâkim devlet açısından bir egemenlik temdidi (genişlemesizleştirilmesi) sağlar fakat tam bir egemenlik vermez. İlhak aynı zamanda sömürgeleştirmekten de ayrı tutulmalıdır. İlhakta, ilhak eden devletin veya onun vatandaşlarının fiilî işgali gerekli değildir (İnal, 2012).

Uluslararası hukuk çerçevesinde, bir devletin ilhak edilen bölgesi tümüyle veya kısmen ilhak edilen devletin rızâsıyla veya (daha önceden başka bir devletin elinde bulunmayan bir bölgenin durumunda olduğu gibi) uluslararası toplum tarafından rızâ gösterilmesi hâlinde geçerlilik kazanabilir. İlhak bölgesindeki eski devletin rızâsı, zorlama altında, sessizce (zımnî olarak) ve bir anlaşma biçiminde verilebilir. Her iki durumda da ilhak edilen bölgenin sakinleri self-determinasyon haklarından mahrumdur. Orijinal olarak ilhak, keşfedilen yeni toprakların keşfi yapan devlete verilebilmesi mekanizması olarak düşünülmüştür; şimdi ise, basitçe, büyük güçlerin küçük güçlerin bölgelerini kendi coğrafyasına katmasının çok sayıdaki yollarından biridir.

Toprakların anlaşmalarla ya da satışla el değiştirmesinin tersine ilhak fiilen el koyma ile gerçekleştirilen ve genel tanınma ile meşruluk kazanan tek taraflı bir eylemdir. İlhak edilen topraklar genellikle önceden istilâ ve işgal edilmiştir. 1938'de Almanya'nın Avusturya'yı ilhâkında olduğu gibi istilâ sıcak çatışma olmaksızın güç kullanma tehdidi ile de gerçekleşebilir (İnal, 2012). Esas itibariyle Kırım'da yaşanan gelişmeler de bir bakıma bu şekilde askeri güç kullanma tehdidi ile gerçekleşmiştir. Zira Kırım bölgesinde yer alan Ukrayna askerleri ile görünüşte resmi üniformaları bulunmayan ancak sonrasında Rusya Federasyonu özel birliklerinden oldukları resmen kabul edilen askeri birlikler birkaç küçük çatışma dışında savaşmamışlardır¹² (Şahin, 2014). Ancak Rusya Federasyonu bölge üzerinde diplomatik kanallardan güç kullanımı tehdidinde bulunmuştur. Bu açıdan Kırım'ın te-

¹² 27 Şubat'tan itibaren Kırım'da kimlikleri meçhul üniformalı asker grupları hareket etmeye başladı, bu gruplar hükümet binalarını ve stratejik tesisleri ele geçirdikleri gibi Kırım'daki Ukrayna askeri noktalarını da ablukaya aldılar. (Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasına kadar yarımadada kalan kimliği meçhul askerlerin Rusya'ya ait olduklarını Rus yetkililer ilk başta reddetseler de, sonunda Rusya Devlet Başkanı Putin 17 Nisan'da canlı yayında halkın sorularını yanıtladığı televizyon programında bunu teyit eden ifadeler kullandı. Bkz. Şahin, 2014).

melde güç kullanımı tehdidi ile ilhak edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer taraftan BM kurulduktan sonra her ne kadar askeri güç kullanarak toprak kazanımını yasaklamış olsa da ilhak yoluyla toprak kazanımının devam ettiği görülmektedir. BM Genel Kurulu'nun 1974 tarihinde almış olduğu bir kararla, savaş ilan edilmiş olsun veya olmasın bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istilâ etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, herhangi bir askerî işgal veya kuvvet yoluyla başka bir devletin ülkesinin tamamını veya bir bölümünü ilhak etmesinin "saldırı" olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. (UN General Assembly Resolutions 1974), Bu açıdan değerlendirildiğinde Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlı askerler tarafından ilhak edilmesi (fiili büyük bir çatışmaya girmese dahi resmi üniformasız asker göndermesi) BM Genel Kurulu'nun almış olduğu bu kararın açıkça ihlali ve güç kullanma tehdidi ile toprak kazanımı anlamına geldiği için uluslararası hukuka aykırı olduğunu söylemek mümkündür.

Gönüllü Emilme Yoluyla Devletin Sona Ermesi

Gönüllü emilme; bir devletin başka bir devlete kendi rızasıyla katılması ve onun içinde erimesidir. Böyle bir durumda eriyen devletin uluslararası hukukî kişiliği sona erer. Ayrıca emilen devletin halefiyeti (borç ve alacakları ile yaptığı antlaşmalardaki sorumlulukları) katıldığı devlete geçmiş sayılır. Örneğin 2. Dünya Savaşından sonra SSCB'ye bağlı uydu bir devlet olarak 1949 yılında kurulan Demokratik Alman Cumhuriyeti savaştan önce mevcut olan Almanya devletinin ikiye bölünmesi sonucu bir bakıma suni olarak kurulmuş bir devlettir.

Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin kontrolünde olan devlet 18 Mart 1990'da yaptığı ilk serbest seçimlerden sonra, yönetimdeki Sovyet yanlısı Sosyalist Birlik Partisi (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands -SED) Volkammer'deki (Doğu Almanya Cumhuriyeti ulusal parlamentosu) çoğunluğunu kaybetmiştir. Daha sonraki dönemde Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasındaki görüşmeler Birleşme Anlaşması ile sonuçlanmıştır. Alman Demokratik Cumhuriyeti, Almanya Federal Cumhuriyeti ve dört işgalci gücün "İki Artı Dört Antlaşması" olarak anılan anlaşma ile birleşmiş Alman devletine tam özgürlük bağışlamaktadır. 3 Ekim 1990'da Volkammer, Doğu Alman toprağında Federal Alman Cumhuriyeti (Batı Almanya) yasalarının geçerliliğini 294'e karşı 62 oyla kabul ederek bu devletin varlığına bir bakıma son vermiştir (Hessler, 2005). Bir başka deyişle 3 Ekim 1990 tarihi Demokratik Alman Cumhuriyeti için ölüm günü olurken (Federal Almanya Devleti içinde gönüllü olarak eriyerek yok olmuştur) içinde eridiği Federal Almanya devleti için ise bu devletin halef devleti olma günü olmuştur. Söz konusu bu erimeyle Batı Almanya devlet ülkesinin sınırları ile bu ülke üzerinde yaşayan nüfus sayısını artmış ve Almanya AB ülkeleri içinde en fazla nüfusa sahip devlet konumuna yükselmiştir. Yeniden birleşmiş Almanya o dönemdeki adıyla Avrupa Toplulu-

ğu'nun (yeni adıyla Avrupa Birliği) ve NATO'nun bir üyesi olarak kalmaya devam etmiştir.

Gönüllü emilme yoluyla birleşme konusunda verilebilecek diğer bir örnek ise 7 Eylül 1938'de kurulan bağımsız Hatay Devlet'inin 29 Haziran 1939'da devlet meclisinin aldığı kararla Türkiye Cumhuriyeti devletine gönüllü olarak katılmasıdır. Yaklaşık 10 ay tarih sahnesinde bağımsız bir devlet olarak yer alan Hatay devleti çoğunluğu Türk uyruklu olmasına rağmen mandater olarak burayı 1936 yılına kadar yöneten Fransa devleti tarafından Suriye'ye verilmek istenmiştir. Türkiye ile Fransa arasında yapılan 1921 tarihli Ankara Antlaşmasına istinaden özerk statüde bir bölge olması gerekirken bölgenin Suriye'ye verilmek istenmesine itiraz eden Türkiye devleti Milletler Cemiyeti nezdinde yaptığı girişimlerle nüfusunun çoğunluğu Türk olan bölgenin kısa sürede olsa bağımsız bir devlet olmasını sağlamıştır. Söz konusu Hatay devleti yaklaşan 2. Dünya Savaşı sebebiyle kendi çıkarlarını Türkiye Cumhuriyetine katılmakta gördüğünden Hatay Devlet Meclisinin 29 Haziran 1939'da Abdulgani Türkmen'in sunduğu "Hatay Millet Meclisinin dağılmasına" dair teklifi oybirliği ve alkışlarla kabul ederek kendi varlığına son vermiştir (Akçora, 1995: 395-400). Bundan sonraki süreçte Türkiye ile Hatay devleti arasındaki sınır kaldırılmış ve daha sonra Suriye ile Türkiye devleti arasında ortak sınır çizilerek Hatay devletinin varlığı hukuken sona ermiştir.

Gönüllü emilme yoluyla bir devletin veya bir bölgenin başka bir devlete katılımına verilebilecek başka bir örnek ise Hawaii adalarının 1959 yılında Amerika Birleşik Devletlerine (ABD) katılmasıdır. Öyle ki 1899 yılında ABD'nin himayesi altına giren bölge 1959 yılında düzenlenen bir referandumla bugünkü ABD'yi oluşturan 50. ve son eyalet olmuştur. Ayrıca Hawaii Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı olup Birleşik Krallık bayrağı taşıyan tek eyalet konumundadır.

Kırım özelinde konu incelendiğinde Kırım Meclisi'nin yetkisiz ve hukuksuz bir şekilde referandum kararı alarak uygulamaya koyması ve referandum sonucunda da Rusya Federasyonu ile birleşmesi yukarıda örneklerle açıklanan gönüllü emilme yoluyla devletin sona erme şekline uygun bir örnek oluşturmaktadır. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde 16 Mart 2014'te sözde bağımsızlık ilanında bulunan Kırım Cumhuriyeti daha sonra almış olduğu kararla 20 Mart 2014 tarihinde Rusya Federasyonu tarafından gönüllü olarak emilmek suretiyle hukuki varlığına 4 gün içinde son vermiştir.

SONUÇ

Günümüz uluslararası sisteminde ulus devlet modeli hakim olduğundan devletlerin sınırları kutsal hale gelmiştir. Ayrıca dekolonizasyon süreci de tamamlanmış olduğundan yani bundan böyle sömürge altında yaşayan bir devlet yeni devlet olarak ortaya çıkmayacağından teknik olarak egemen devletlerin oluşturduğu dünya siyasi haritası dondurulmuş durumdadır. Ancak bu sistem içinde bazı hallerde ve bazı zamanlarda yeni devletlerin mevcut bir devletin sınırlarının içinden çıkarak uluslararası sisteme katıl-

dıkları görülmektedir. Bir başka deyişle günümüzde yeni bir devlet kurulurken söz konusu yeni devlet çoğunlukla mevcut bir devletin egemenliği altındaki bir bölgede ortaya çıkmaktadır. Bu durum yeni kurulan devlet açısından egemenlik ve hukuki tüzel kişilik hakkı doğururken ilgili bölge üzerinde egemenliğini kaybeden devlet açısından da hukuki kişiliğin ve mülkiyetin sonu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla belli bir bölgede devlet meydana gelirken bu durum mevcut devletin sona ermesi (en azından o bölge açısından) anlamına gelmektedir.

Buna göre Mart 2014'te Ukrayna'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olduğunu ilan eden Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yeni bir devlet olarak ortaya çıkış süreci ve sonrasında Rusya Federasyonu'na katılması uluslararası hukuk açısından incelendiğinde Devletlerin Kurulma ve Sona erme şekillerinin neredeyse tümünü görmek mümkündür. Buna göre;

1) Kırım'ın tek tarafı referandum ve bağımsızlık ilanı kararları iç hukuk ve uluslararası hukuk açısından geçersiz olsa da bir self-determinasyon ilanı olarak değerlendirilebilir.

2) Kırım Özerk Cumhuriyeti tek yanlı bağımsızlık ilan ederek bağlı bulunduğu Ukrayna'dan fiilen ayrılmış bu şekilde Ukrayna'nın toprak bütünlüğü bozulmuş ve ülke bölünerek içinden 2. bir devlet çıkmıştır.

3) Kırım Cumhuriyeti Referandum sonrası 16 Mart 2014'te bağımsız olduktan 1 gün sonra Kırım Cumhuriyeti Parlamentosu'nun aldığı kararla Rusya'ya bağlanma talebinde bulunmuştur. Bu talebin Rusya Federasyonu tarafından 21 Mart 2014'te kabul edilmesinden sonra devletin fiili varlığı sona ermiştir.

4) Yani hukuken ortaya çıkma süreci ve varlığı tartışmalı olan bir devlet kendi aldığı kararla ve Rusya'nın onay vermesiyle kuruluşundan 5 gün sonra kendi kendini gönüllü olarak fesh etmiştir. (voluntary dissolution)

5) Tarihsel süreçte daha önce uzun bir süre Rusya Çarlığı ve SSCB egemenliği altında kalan (1783 - 1954 - 171 yıl) Kırım yaklaşık 60 yıl Ukrayna'nın resmi toprağı olduktan sonra çoğunluğu Rus etnik kökene sahip olduğundan (yaklaşık %60 Rus) kolaylıkla "ana vatan olarak gördükleri" Rusya Federasyonu ile her ne kadar hukuki olmasa da yeniden birleşme kararı almışlardır.

6) Sözde Kırım Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sonrasında 17 Mart 2014'te aldığı kararla Rusya Federasyonu'na gönüllü olarak katılmak için başvurması Gönüllü emilme olarak ifade edilebilir. Esasında Kırım krizi çıktığından beri nihai amaç Rusya Federasyonuna katılmak olduğu için Kırım gönüllü olarak Rusya tarafından emilerek kendi varlığına 5 gün içinde son vermiştir.

7) Rusya Federasyonu hali hazırda kendi içinde siyasi sorunlar yaşayan Ukrayna'nın yönetimini hizaya getirmek ve kendi istediği yöneticilerle çalışma imkanı görmediğinden Rus nüfusun güvenliğini bahane ederek bölgeye Karadeniz Birliğine bağlı askerlerini göndermiştir. Bölgedeki askeri üsleri ve devlet binalarını kontrolleri altına alan Rus birlikleri de-facto olarak bölgenin İlhak edilmesini sağlamıştır. Bu şartlar altında yapılan bir refe-

randumun adil olması ve BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya Federasyonu aleyhine bir karar çıkması (Rusya Federasyonu BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip beş daimi üyesinden biri olduğu için) teknik olarak mümkün değildir.

Esasında tüm bu olaylar sırasında Kırım'ı ilginç kılan nokta belki de yaşanan ayrılma ve katılma ve sürecinin oldukça kısa sürede olmasıdır. Çünkü aşağı yukarı 1 aylık bir süre zarfında hiç gündemde yokken bir devlet kuruluşu akabinde de 5 gün içinde dünya sahnesinden kalkmıştır. Şüphesiz bu süreçte yaşananlar ve politik gelişmeler önümüzdeki dönemde benzer uluslararası gelişmelere yol gösterici nitelikte olacaktır.

Kırım'da yaşanan gelişmeler ve Rusya'nın yönlendirmesiyle ortaya çıkan fiili durumda Kırım özelinde bugün için ayrılma ve self-determinasyon hakkı tartışması yapılmaktadır. Self-determinasyon ve ayrılma konusunda önemli yayınlar yapan bir akademisyen olan Allen Buchanan'a göre "topluluklar sadece ve sadece ciddi ve düzeltilmesi mümkün olmayan bir adaletsizlik, ayrımcılık söz konusu olduğunda son çare olarak başvurmak üzere ayrılma hakkına sahiptir." Halihazırda, Kırım'da yaşayan toplumun kendi özerk yönetimi ve politik, sosyal hayata katılma imkânı bulunmaktadır. Bu nedenle ayrılmayı gerektirecek bir durum teknik olarak mümkün görünmemektedir (Pehlivan, 2014). Örneğin BM'ye üye olarak katılan en son devlet olan Güney Sudan'da gördüğümüz şiddette bir insan hakları ihlali Kırım'da yaşanmamıştır.

Öte yandan Kırım'da toplumun politik ve sosyal yaşama katıldığı, Özerk Bölge'ye sahip olduğu dolayısıyla self-determinasyon hakkını defacto olarak kullandığı ortadadır. Gerçekleşen referandum, Kırım'a, uluslararası hukuka göre self-determinasyon, iç hukuka göre ise ayrılma hakkı tanımayacaktır (Pehlivan, 2014). Ayrıca bu konuda ezici bir Rus baskısı yüzünden Kırım halkının özgürce hareket edemediği gerçeğini de vurgulamak gerekmektedir. Çünkü bağımsızlık referandumu öncesinde Rus askeri varlığının Kırım'da bulunması ve referandumun BM ve AGİT gibi kurumların gözetimi dışında yapılması referandumun meşruluğuna gölge düşürmektedir. Bu açıdan Kırım'da izlenen devlet kurulma sürecinin uluslararası hukuk açısından geçerli olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletlerin tekelinde olan kuvvet kullanma yolunun Rusya tarafından hiçbir uluslararası karara dayanmadan kullanılması, uluslararası alanda ciddi tepkilere yol açmıştır. Zira BM çatısı altında bütün üye ülkeleri kapsayan bir ortak güvenlik düzeni varken, hiçbir devletin güvenlik sağlama bahanesi ile bir başka ülkeye müdahale etmesi ya da askeri işgal yoluna gitmesi açık bir şekilde uluslararası hukukun işgali anlamına gelmektedir. Çünkü Birleşmiş Milletlere üye olan bütün devletler gibi Ukrayna devleti de hem iç işlerine karışılmama, hem üniter bütünlüğünü koruma hem de sınırlarına dokunulmama haklarına sahip bulunmaktadır. Ancak Rusya Federasyonu Kırım'da gösterdiği saldırı eylemi veya en azından güç kullanma tehdidi Rusya'nın uluslararası toplum nezdinde bir kez daha saldırgan devlet olarak görülmesine neden olmuştur. Ayrıca bu

konuda Rusya Federasyonu'nun ortaya koyduğu İnsani müdahale gerekçesinin her zaman geçerli olamayacağı, istenirse her an için böyle bir müdahaleyi gerektirebilecek yapay koşulların yaratılabileceği öne sürülmüştür. Rusya'nın Kırım konusunda, ancak Birleşmiş Milletler sözleşmesinin 51. Maddesinde belirtilen meşru müdafaa durumunda kullanılacak kuvvet kullanma yoluna ilhak amaçlı olarak yönelmesi, bütünüyle çağdaş hukuk düzenine ters düşmekte ve bu yüzden geçerliliği tartışma konusu olmaktadır.

Fakat Kırım'ın Rusya Federasyonuna katılmasının (ilhak) ardından ortada bir realite bulunmaktadır ve Rusya Federasyonu özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası hukukta ortaya çıkan boşlukları kullanarak etki alanını genişletici adımları kararlı ve soğukkanlı bir biçimde atmaktadır. 2008'de Gürcistan ve şimdilerde Kırım'da kendi çıkarlarına uygun hamleler yaparak Uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmektedir. Ayrıca Rusya, Rusların haklarının ihlal edildiğini düşündüğü herhangi bir durumda, gerekli gördüğü yerlere müdahale edebileceğini bir kez daha göstermiştir. Bu durum ciddi oranda Rus nüfus barındıran eski Sovyet cumhuriyetleri için ifade ettiği risklerin yanı sıra Rusya'nın kendi etki alanının sınırlarının belirsizliği de göz önüne alındığında bu yaklaşım özellikle Batı dünyasına yöneltilmiş önemli bir meydan okuma olarak da görülebilir.

KAYNAKLAR

- ACER, Yücel - KAYA, İbrahim (2010), *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, Ankara: USAK Yayınları
- AKÇORA, Ergünöz (1995), "Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI (32): 379-405
- ALADAĞ, İtir (2008), "SSCB Sonrası Antlaşmalara Halefiyet Sorunu", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19):129-146
- ARSAVA, Fusun (2009), "Kosova, Güney Osetya, Abhazya ve KKTC Örneklerinde Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Değerlendirilmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, V (17): 195-199
- BAYAR, Halil İbrahim (2009), *Sosyoloji*, Ankara: USAK Yayınları No 31
- CRAWFORD, James, (2006), *The Creation of States in International Law*, Oxford: Oxford University Press.
- DERMAN, Giray Saynur-ONGAROVA, Yerkinay (2014), "Ukrayna'da Siyasi Kriz" *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (42): 11-23
- DOĞAN, İlyas (2008), *Devletler Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- GÖZLER, Kemal, (2011), *Devletin Genel Teorisi*, Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları
- GÜNAY, Necla (2007), "Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi", *Akademik Bakış Dergisi*, I (1): 115-127
- İMANBEYLİ, Vügar (2014), "Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi", *SETA Perspektif Yayınları*, (36): 1-11

- KALAYCI, Hüseyin (2008), "Referandumla Ayrılma Konusunda Yüksek Mahkemenin Tutumu: Kanada-Quebec Örneği" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, LXIII, (1): 151-174
- PAZARCI, Hüseyin (1998), *Uluslararası Hukuk Dersleri - Cilt 2*, Ankara: Turhan Kitapevi
- SALUSCHEV, Sergey, (2014) "Annexation of Crimea: Causes, Analysis and Global Implications" *Global Societies Journal*, II, : 37-46

İnternet Kaynakları

- ACER, Yücel, "Kırımın İlhakı ve Uluslararası Hukuk", 14 Nisan 2014, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-yucel-acer/kirim-in-ilhaki-ve-uluslararasi-hukuk/> (17.08.2016)
- BUDJERYN, Mariana (2014), "The Breach: Ukraine's Territorial Integrity and the Budapest Memorandum", Nuclear Proliferation International History Project Issue No:3, <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Issue%20Brief%20No%203--The%20Breach--Final4.pdf>, (19.08.2016)
- Charter of the United Nations, Article 55, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter9.shtml> (Erişim Tarihi 16 Ağustos 2016)
- Growth in United Nations membership, 1945-present, Growth in United Nations membership, 1945-present, <http://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html> (15.08.2016)
- HESSLER, Uwe (2005) "The End of East Germany" <http://www.dw.de/the-end-of-east-germany/a-1687204-1>(22.08.2016)
- İnal, Ercan (2012), "İşgal, İlhak, İstila" <http://ercaninal.blogspot.com/2012/12/isgal-ilhak-istila.html> (20.08.2016)
- İspanya Çatırdıyor, (2006), <http://savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnalID=31504> (17.08.2016)
- Kırım'da Ukrayna İzleri Siliniyor, 17 Mart 2014, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2014/03/17/kirimda-ukrayna-izleri-siliniyor/> (19.08.2016)
- ÖZÇELİK, Sezai, (2014), "Kırım'daki Son Gelişmelere Uzman Bakışı" <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/996-kirim-daki-son-gelismelere-uzman-bakisi> (18.08.2016)
- PEHLİVAN, Oğuz Kaan (2014), "Kırım Referandumla Ukrayna'dan Ayrılabilir mi?", http://www.radikal.com.tr/yorum/kirim_referandumla_ukraynadan_ayrilabilir_mi-1180960 (23.08.2016)
- SARPKAYA, Necmiye Çakıcı (2010), "Zengin Ülkeler Fakirlerin Tarım Arazi-lerini Alıyor" <https://www.xing.com/communities/posts/zengin-uelkeler-fakirlerin-tarim-arazilerini-aliyor-1006983117> (19.08.2016)
- ŞAHİN, Liaisian (2014), "Ukrayna Krizinde Kırım Tatarları Faktörü", <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/156738-ukrayna-krizinde-kirim-tatarlari-faktoru> (21.08.2016)

- The Budapest Memorandum on Security Assurances, (1994) <http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484> (19.08.2016)
- UN General Assembly Resolution - GA / 11493, (2014) General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not To Recognize Changes in Status of Crimea Region, <http://www.un.org/News/Press/docs/2014/ga11493.doc.htm> (18.08.2016)
- UN General Assembly Resolution, A/RES/2625- XXV, (1970) Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with The Charter of the United Nations, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)&Lang=E&Area=RESOLUTION), (19.08.2016)
- UN General Assembly Resolutions (1974), A/RES/3314(XXIX), Definition of Aggression, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314%28XXIX%29&Lang=E&Area=RESOLUTION (22.08.2016)
- UYGUN, Özlem (2014), "Mesut Hakkı Çaşın Kırım'da Yaşananları Değerlendirdi", <http://www.ajanshaber.com/mesut-hakki-casin-kirimda-yasan-anlari-degerlendirdi-haberi/46523> (19.08.2016)